

2. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 14. – С. 80.
3. Проект Трудового кодексу України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до документа: [http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb\\_n/webproc4\\_1?pf3511=30947](http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=30947).
4. Шевченко О.А. Особенности правового регулирования труда профессиональных спортсменов / О.А. Шевченко // Теория и практика физической культуры. – № 6. – С. 45.
5. Антипов А.Ф. Профессиональный спорт и закон / А.Ф. Антипов, Л.В. Уловистова // Теория и практика физической культуры. – 2001. – № 11. – С. 19-21.
6. Васильевич В.П. Правовое регулирование отношений в сфере спорта в современной России: пути развития // «Круглый стол» по теме: «Обсуждение проекта Федерального закона «О спортивной подготовке»: Материалы конференции // Сост. Сараев В.В., Шаповалов А.В. – М.: Человек, 2010. – С. 18-24.
7. Ткалич М.О. Правова природа та особливості укладення контракту про спортивну діяльність / М.О. Ткалич // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – № 51. – С. 326-333.

УДК 325.145

## ПРАВОВИЙ СТАТУС АРБИТРАЖНОГО КЕРУЮЧОГО ЯК УЧАСНИКА ПРАВОВІДНОСИН НЕСПРОМОЖНОСТІ (БАНКРУТСТВА)

Борейко О.М., здобувач

*Національний університет «Одеська юридична академія»*

У цій статті розглянуті основні положення правового статусу арбітражного керуючого як одного з учасників правовідносин неспроможності (банкрутства). Встановлено, що в правовідносинах неспроможності (банкрутства) арбітражний керуючий відіграє суттєву роль. Визначено історичне походження поняття арбітражного керуючого.

*Ключові слова:* банкрутство, неспроможність, арбітражний керуючий, боржник, відповідальність.

Борейко Е.Н. ПРАВОВОЙ СТАТУС АРБИТРАЖНОГО УПРАВЛЯЮЩЕГО КАК УЧАСТНИКА ПРАВООТНОШЕНИЙ НЕСОСТОЯТЕЛЬНОСТИ (БАНКРОТСТВА) / Национальный университет «Одесская юридическая академия», Украина

В данной статье рассмотрены основные положения правового статуса арбитражного управляющего как одного из участников правоотношений несостоятельности (банкротства). Установлено, что в правоотношениях несостоятельности (банкротства) арбитражный управляющий играет существенную роль. Определено историческое происхождение понятия арбитражного управляющего.

*Ключевые слова:* банкротство, несостоятельность, арбитражный управляющий, должник, ответственность.

Boryeyko E.N. LEGAL STATUS OF ARBITRAZH MANAGER AS PARTICIPANT OF LEGAL RELATIONSHIPS OF INSOLVENCY (BANKRUPTCIES) / National university «Odessa law academy», Ukraine

In this article the substantive provisions of legal status of arbitrage manager are considered as one of insolvency (bankruptcies). It is set that in insolvency (bankruptcies) an arbitrage manager plays a substantial role. The historical origin of concept of manager is certain.

*Key words:* bankruptcy, insolvency, arbitrage manager, debtor, responsibility.

Фігура арбітражного керуючого є ключовою практично на всіх етапах процедури банкрутства. Арбітражний керуючий – важлива центральна фігура процедури банкрутства. За допомогою цієї фігури відбувається реалізація зв'язків, відносин між боржником, кредиторами і господарським судом. Тому дослідження правового статусу арбітражного керуючого як учасника правовідносин є дуже актуальним у наш час.

Вивченням питань дослідження правового статусу арбітражного керуючого займалося багато вітчизняних та зарубіжних вчених, серед них можна виділити: Полуєкова М., Рябцеву Я.Г., Афанасьєва Р.Г., Полякова Б.М., Джунь В.В., Федоренко Н.В., Пархоменко П.Н., Сміяна Л.С., Бакуменко Н., Каймакову М. В. та багато інших.

Дослідження даного питання полягає в аналізі правового статусу арбітражного керуючого як суб'єкта не тільки цивільно-правових, господарсько-правових, а й трудових правовідносин. Детальне вивчення правового становища арбітражного керуючого викликане складністю правовідносин, суб'єктом яких він є, та прагненням вдосконалити механізм регулювання діяльності останнього.

Метою даної роботи є проведення дослідження правового статусу арбітражного керуючого, як учасника правовідносин неспроможності (банкрутства).

Арбітражний керуючий – це особа, що призначається господарським судом для здійснення (проведення) процедури банкрутства. Арбітражний керуючий – родове, узагальнене поняття. У різних процедурах банкрутства арбітражний керуючий виступає в різних "особах" [1].

Така особа виступає як: розпорядник майна, керуючий санацією і ліквідатор, залежно від стадії провадження у справі про банкрутство. На стадії розпорядження майном боржника повноваження з нагляду і контролю за управлінням і розпорядженням майном боржника покладені на розпорядника майна, організацію санації здійснює керуючий санацією, організація ліквідації боржника, а також забезпечення задоволення визнаних судом вимог кредиторів покладена на ліквідатора. Основна функція арбітражного керуючого – забезпечити проведення тієї або іншої процедури банкрутства. Банкрутство – це конфліктний процес. Конфлікти різних інтересів починаються з моменту подання до господарського суду заяви про визнання господарюючого суб'єкта банкрутом і отримують свій подальший розвиток на стадії призначення арбітражного керуючого, оскільки кожна група кредиторів бажає бачити як арбітражного керуючого саме свого кандидата.

Факт призначення арбітражного керуючого, завдяки впливу якого-небудь з кредиторів або групи кредиторів, зовсім не означає подальшої підтримки дій арбітражного керуючого. Оскільки гострота конфлікту прямо пропорційна розміру та ліквідності активів підприємства-боржника, принциповість арбітражного керуючого, його бажання наслідувати букву закону можуть не зустріти належного розуміння.

Ефективна діяльність арбітражного керуючого має надзвичайно важливе значення в процедурі відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом, оскільки саме через арбітражного керуючого здійснюється реалізація відносин між боржником, кредиторами та господарським судом. Діяльність арбітражного керуючого є багатофункціональною. Йому доводиться вирішувати цілий спектр різноманітних задач: від комплексного діагностування проблем підприємства на різних стадіях банкрутства до пошуку найбільш прийнятних та максимально ефективних шляхів. Слабкість інституту арбітражних керуючих пояснюється в ряді випадків низьким рівнем професійної підготовки останніх. Курси арбітражних керуючих не завжди забезпечують належну підготовку кадрів, особливо осіб, що не мають економічної освіти й досвіду виробничої діяльності. Тому найчастіше підприємствами, що потрапили до процедур банкрутства, керують особи, що не мають досвіду керівництва навіть виробничою бригадою або цехом. На жаль, як свідчить практика, арбітражний керуючий є найбільш залежною процесуальною фігурою. Таку залежність спочатку заклав Закон «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 (Далі – Закон про банкрутство) [2].

Призначення арбітражного керуючого здійснюється в основному за клопотанням кредитора або комітету кредиторів. Діями арбітражних керуючих, наділених колосальними повноваженнями, управляють регіональні адміністрації, різні фінансово-промислові групи і, звичайно, групи кредиторів.

Розглядаючи правовий статус арбітражного керуючого у справі про банкрутство, науковці Я.Г. Рябцева [3] і Р.Г. Афанасьєв [4], відзначили, що завдання є досить складним і залежить від наявності відданих цій справі спеціалістів, які здатні на високому професійному рівні виконувати повноваження, покладені на них судом. Б.М. Поляков, відомий український

дослідник відносин неплатоспроможності, розглядає фігуру арбітражного керуючого у справі про банкрутство як повіреного суду, незалежного у своїй діяльності від боржника та кредиторів [5], якому в процедурі розпорядження майном боржника надаються тільки «контрольно-аналітичні функції». В.В. Джунь розглядає статус арбітражного керуючого у двох іпостасях: у процесуальній – як самостійного фігуранта в провадженні у справі про банкрутство, що діє з метою захисту чужого права; у професійній – як «звичайного агента майна боржника» або з моменту призначення судом «тимчасової квазіслужбової особи суду» з урахуванням завдань конкретної судової процедури.[6] На думку російських науковців Н.В. Федоренко, П.Н. Пархоменко, арбітражний керуючий – це «...особливий суб'єкт права, пов'язаний з обов'язком у разі необхідності здійснювати відповідні заходи на різних стадіях процедур... неспроможності» [7].

Інститут арбітражних керуючих уперше було введено Законом від 30 червня 1999 р. з метою забезпечення проведення процедури відновлення платоспроможності боржника.

У колишньому Законі України «Про банкрутство» не було такої процесуальної фігури. Ліквідація боржника здійснювалася ліквідаційною комісією, члени якої виконували свої функції на суспільних засадах, що і призводило до низької віддачі, неефективності норм Закону. Усі ці обставини врахував законодавець під час підготовки нової редакції Закону [8].

Діяльність арбітражних керуючих регулюється Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», а також такими нормативними актами, як: Наказ Міністерства економіки України від 4 травня 2001 р. № 72/49 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів)»; Наказ Міністерства економіки та європейської інтеграції України від 13 лютого 2002 р. № 22/35 «Про затвердження Порядку контролю за додержанням ліцензійних умов провадження господарської діяльності арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів)»; Наказ Міністерства економіки України від 17 березня 2001 р. № 57 «Про затвердження Положення про порядок навчання та підвищення кваліфікації арбітражних керуючих»; Наказ Міністерства економіки України від 25 квітня 2001 р. № 87 «Про затвердження Порядку надання пропозицій господарському суду щодо кандидатур арбітражних керуючих».

Згідно із статтею 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», арбітражний керуючий – це фізична особа, що призначається господарським судом для здійснення (проведення) процедур банкрутства. Така особа виступає як розпорядник майна, керуючий санацією і ліквідатор. Закон встановив особливі вимоги до кандидатури арбітражного керуючого. Це фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності, що володіє спеціальними знаннями, має відповідну ліцензію і не є зацікавленою відносно боржника і кредиторів. Арбітражний керуючий здійснює діяльність на підставі ліцензії. З метою ефективного здійснення процедури банкрутства господарський суд повинен забезпечити призначення арбітражними керуючими тих осіб, які мають достатній рівень знань, досвід роботи, високі моральні і ділові якості. На необхідність врахування вказаних чинників серед ряду інших під час призначення арбітражного керуючого звертається увага в Рекомендаціях Президії Вищого господарського суду України № 04-5/1193. Інших вимог до арбітражного керуючого чинним законодавством не передбачено. Така законодавча неврегульованість компенсується практикою.

Закон про банкрутство встановлює особливі вимоги до кандидатури арбітражного керуючого. Проте Законом не передбачено жодних вимог відносно кваліфікації арбітражних керуючих при призначенні їх на великі промислові підприємства. Крім того, Закон не містить обмежень з поєднання посад розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів. Не виключаються випадки, коли одна й та сама особа одночасно може бути керуючим санацією на декількох підприємствах. Більше того, багато керуючих можуть бути керівниками власних фірм або ж входити до складу засновників комерційних структур. У цих випадках істотно знижується ефективність управління підприємством-боржником з метою відновлення його платоспроможності з боку арбітражного керуючого, тому було б доцільно законодавчо ввести обмеження за сумісництвом посад керуючими. Тому, для того, щоб належним чином здійснювати діяльність арбітражного керуючого, передусім, необхідним є вдосконалення правового регулювання кваліфікаційних вимог до такого провадження. Наступною проблемою

в роботі арбітражних керуючих є їх призначення. Практика показує, що таких осіб призначають за добровільно-примусовим принципом. Призначення розпорядників майна, ліквідаторів відсутніх боржників відбувається незалежно від волі арбітражних керуючих. Суддя або державний орган з питань банкрутства (в передбачених Законом випадках) можуть вибрати із списку будь-яку кандидатуру. Під час призначення керуючого санацією, ліквідатора відбір здійснюють групи кредиторів, вибираючи інколи арбітражного керуючого з іншого регіону з метою забезпечення незалежності останнього від впливу місцевих органів влади. Існуючий порядок призначення судом арбітражного керуючого за клопотанням комітету кредиторів вже з самого початку закладає зацікавленість такого кандидата. Такий арбітражний керуючий, отримавши повноваження керівника боржника і власника, буде працювати в інтересах конкретних кредиторів, а не на розвиток виробництва. Тому призначення арбітражного керуючого повинно здійснюватись виключно господарським судом без жодних обов'язкових клопотань по кожній конкретній кандидатурі з боку комітету кредиторів, інвестора. Умови тут повинні бути одні – добровільність, компетентність, наявність ліцензії, відсутність зацікавленості, позитивна репутація [9].

Проте на сьогоднішній день внесено зміни до порядку підготовки арбітражних керуючих. Отримання ліцензії арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) на Україні незабаром буде можливим лише після отримання спеціальної професійної підготовки. Міністерством юстиції України затверджено відповідний Порядок [10], згідно з яким лише особи, що отримали сертифікат про отримання кваліфікації арбітражного керуючого, зможуть претендувати на отримання ліцензії. До цього часу на Україні відсутня система відбору та підготовки арбітражних керуючих, і більшість українських арбітражних керуючих здійснюють діяльність без належної професійної підготовки. Положення визначає завдання, функції і порядок діяльності Комісії з підготовки пропозицій Міністерства юстиції України господарському суду відносно кандидатур арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) (далі – Комісія), створеної Міністерством юстиції України, з метою реалізації покладених на нього відповідно до Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (2343-12) (надалі – Закон) та Положенням про Міністерство юстиції України, затвердженим Указом Президента України від 06.04.2011 № 395 (395/2011), повноважень з надання пропозицій господарському суду стосовно кандидатур арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) (надалі – арбітражні керуючі) на державні підприємства або підприємства, в статутному капіталі яких частка державної власності перевищує двадцять п'ять відсотків, після порушення відносно них справи про банкрутство та в інших випадках, передбачених Законом. Основним завданням Комісії є обрання за результатами розгляду звернень у випадках, передбачених Законом і Положенням, кандидатур арбітражних керуючих, яких Міністерство юстиції України пропонує господарському суду для призначення їх розпорядниками майна, керуючими санацією або ліквідаторами. У визначенні правового статусу арбітражного керуючого слід виходити з того, що він – суб'єкт різноманітних відносин, які мають різну галузеву належність. Звичайно, основними групами серед вказаних відносин є цивільно-правові та трудові.

У процедурі банкрутства наявне поступове розширення прав і обов'язків арбітражного керуючого від стадії розпорядження майном до ліквідації боржника. У юридичній літературі висловлювалися різні позиції щодо того, чи стає арбітражний керуючий органом організації, управління якою він здійснює. На думку деяких цивілістів, якщо таким органом стає приватний підприємець, юридична особа втрачає свою сутність. З цим слід погодитись, але враховуючи, що статус керуючого при здійсненні процедур санації та ліквідації боржника багато в чому збігається зі статусом керівника організації. Даний висновок базується на аналізі ч.4 ст.17 та ч.1 ст.25 Закону, згідно з яким на арбітражного керуючого покладаються обов'язки керівника боржника. Законом України від 15.04.2010 р. "Про внесення змін до Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" стосовно здійснення управління підприємством-боржником (банкрутом)" було ліквідовано прогалини в законодавстві в частині визначення повноважень керівника підприємства, щодо якого порушено провадження у справі про банкрутство. З 14.05.2010 г., тобто з дати вступу вказаного Закону в силу, на законодавчому рівні закріплено, що арбітражний керуючий, виконуючий обов'язки керуючого санацією або ліквідатора боржника в процедурі банкрутства, продовжує

виконувати повноваження керівника (органів управління) боржника до призначення в установленому порядку керівника (органів управління) боржника, у наступних випадках:

- у разі дострокового припинення процедури санації у зв'язку з укладенням мирової угоди або погашенням вимог кредиторів (абз.2 ч.7 ст.17 Закону);
- якщо майна боржника вистачило, щоб задовольнити всі вимоги кредиторів, і він вважається таким, що не має боргів, і може продовжувати свою підприємницьку діяльність (ч.3 ст.32 Закону);
- у разі затвердження господарським судом мирової угоди (ч.7 ст.38 Закону).

При цьому законодавцем не надано відповіді на питання стосовно дій арбітражного керуючого у випадку, якщо орган управління боржника, що відновив свою платоспроможність, не призначає нові органи управління. Проблема полягає в тому, що арбітражний керуючий, виконуючи повноваження керуючого санацією або ліквідатора, призначався господарським судом і фактично здійснював свій ліцензований вид діяльності в якості суб'єкта підприємницької діяльності, не вступаючи при цьому з боржником в трудові або корпоративні правовідносини. Таким чином, питання його повноважень та їх реалізації як керівника боржника після закінчення процедури банкрутства є спірним з точки зору реалізації прав і обов'язків, передбачених трудовим і корпоративним законодавством.

Вищий господарський суд України в інформаційному листі від 1 квітня 2002 р. № 01-8/376 «Про порядок подання пропозицій господарському суду щодо кандидатур арбітражних керуючих у справах про банкрутство» звернув увагу на відповідний порядок погодження кандидатур керуючих із заступником Міністра економіки України або за його дорученням – керівником структурної політики чи начальником управління з питань власності та банкрутства для боржників, у статутному фонді яких частка державної власності перевищує 25 відсотків, та у інших випадках, передбачених законодавством.

У звичайному цивільно-правовому обороті керівник юридичної особи не є суб'єктом цивільного права, що веде до втрати особового чинника та його правового значення. Проти особи керівника не передбачено правового захисту, окрім загальної норми про те, що одноосібний виконавчий орган діє на користь юридичної особи і його засновників (ч.3 ст.92 ЦКУ) [8]. У відносинах неспроможності керівник наділяється статусом суб'єкта права, тобто тут особовий чинник формалізується, що забезпечує можливість здійснення контролю над особистим волевиявленням керівника з боку зацікавлених осіб. У цьому проявляється загально-правова закономірність: для того, щоб контролювати яке-небудь явище, необхідно створити для нього правовий статус і правову форму діяльності.

Арбітражне управління дозволяє відокремити право на доходи від використання майна боржника від його власника, не наділяючи кредиторів необґрунтованими правами на майно боржника. Надаючи боржникові статус учасника справи про банкрутство, Закон про банкрутство таким чином встановив механізм реалізації правоздатності боржника в період здійснення зовнішнього управління і конкурсного провадження.

У період здійснення вказаних процедур від імені боржника діє арбітражний керуючий, реалізуючи функції керівника боржника. Інтереси боржника в період зовнішнього управління фактично зосереджені в руках колегіальних органів боржника, наділених правами ухвалення певних рішень, хоча ці органи брати участь в справі про банкрутство права не мають. Представник засновників (власника) боржника в період зовнішнього управління не являється особою, що бере участь у справі про банкрутство. У період конкурсного провадження арбітражний керуючий переймає на себе не лише функції керівника, але і функції всіх органів управління боржника. Як компенсація цього представник засновників (власника) боржника в період конкурсного провадження набуває статусу учасника у справі про банкрутство [11].

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Полуэктов М. Правовой статус арбитражного управляющего / М. Полуэктов // Законодательство и экономика. – 2000. – №3. – С. 25-26.

2. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 р. № 2343-ХІІ.
3. Рябцева Я.Г. Арбітражний керуючий: кваліфікаційні вимоги і етика професійної діяльності / Я.Г. Рябцева // Вісник господарського судочинства. – 2003. – № 4. – С. 205-208.
4. Афанасьев Р.Г. Проблемы правового регулирования банкротства за законодательством Украины: дис канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 / Р.Г. Афанасьев. – К, 2001. – 166 с.
5. Поляков Б.М. Арбітражний керуючий – найзалежніша особа процедури банкрутства / Б.М. Поляков // Вісник господарського судочинства. – 2001. – № 3. – С. 87-91.
6. Джунь В.В. Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні: монографія / В.В. Джунь. – Вид. 2-е, випр. і доп. – К.: Юрид. практика, 2006. – 384 с
7. Федоренко Н.В. Правовой статус и роль некоторых субъектов процедуры банкротства в свете Федерального Закона 2002 года «О несостоятельности (банкротстве)» / Н.В. Федоренко, П.Н. Пархоменко // Вестник Высшего Арбитражного суда Российской Федерации. – 2005. – № 5. – С. 170-180.
8. Правове регулювання банкрутства: підручник / за ред. Л.С. Сміяна. – К.: КНТ, 2009. – С. 78-82.
9. Бакуменко Н. Статус арбитражного управляющего / Н. Бакуменко // Юридическая практика. – 2006. – №27 (445). – С. 12-19.
10. Положение о Комиссии по подготовке предложений Министерства юстиции Украины хозяйственному суду по кандидатурам арбитражных управляющих (распорядителей имущества, управляющих санацией, ликвидаторов) // Утверждено Приказом Министерства юстиции Украины 26.08.2011 № 2039 / 5.
11. Каймакова М.В. Антикризисное управление: [текст лекций] / М.В. Каймакова. – Ульяновск: УлГТУ, 2009. – 240 с.

УДК 340.112

## РОЛЬ НОРМ ПРАВА У ВИЗНАЧЕННІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ РЕЧЕЙ

Гуль В.В., здобувач

*Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва  
Національної академії правових наук України*

У статті розглядаються теоретичні конструкції речей як об'єктів цивільних прав в актах законодавства. Автор вказує, що хоча ЦК пішов далі у врегулюванні об'єктів цивільних прав, ніж його попередники, але проігнорував нові умови та чинники врегулювання суспільних відносин і нові речі. Класифікація та правовий режим речей мають ряд недоліків, які потребують їх подолання. Визначені шляхи для поглиблення правового режиму речей.

*Ключові слова:* речі, об'єкти права, правовий режим, правове регулювання

Гуль В.В. РОЛЬ НОРМ ПРАВА В ОПРЕДЕЛЕНИИ ПРАВОВОГО РЕЖИМА ВЕЩЕЙ / Национальная академия правовых наук Украины, Украина

В статье рассматриваются теоретические конструкции вещей как объектов гражданских прав в актах законодательства. Автор указывает, что хотя ГК Украины пошел дальше в урегулировании объектов гражданских прав, чем его предшественники, но проигнорировал новые условия и факторы урегулирования общественных отношений, а также новые вещи. Классификация и правовой режим вещей имеют ряд недостатков, требующих их преодоления. Определены пути для углубления правового режима вещей.

*Ключевые слова:* вещи, объекты права, правовой режим, правовое регулирование